

РЕЙ БРЕДЪРИ УСМИВКАТА

Превод от руски: Минка Златанова, 1969

chitanka.info

На главния площад опашката се бе наредила още в пет часа, когато отвъд избелелите от скреж поля пееха далечни петли и никъде не се виждаше светлинка. Наоколо, сред разрушените сгради, тогава висяха парцали мъгла, но сега, в седем сутринта, се бе съмнало и тя вече се топеше. Край пътя по двама, по трима се нареждаха на опашката още хора, които празникът и пазарният ден бяха примамили в града.

Момчето стоеше след двама мъже, които разговаряха високо помежду си и в чистия студен въздух звукът от гласовете им кълтеше сякаш два пъти по-силно. Момчето потропваше на място и духаше в зачервените си изпръхнали ръце, като поглеждаше ту мръсното грубо конопено облекло на съседите си, ту дългата редица мъже и жени отпред.

— Чуй, момче, ти пък какво правиш тук толкоз рано? — каза някакъв човек зад гърба му.

— Аз съм си на реда, стоя на опашката — отговори то.

— Я ти, момче, по-добре се махни оттук, отстъпи мястото си на някой, дето ще разбира от тези работи!

— Остави на мира детето! — рязко се обърна и са намеси единият от мъжете, които стояха отпред.

— Ама аз се шегувам. — Задният постави ръка върху главата на момчето. То намусено се отърси от нея. — Просто си помислих, какво търси тук това дете толкова рано, а не си спи.

— Това момче разбира от изкуство, ясно ли е? — каза застъпникът, името му беше Григсби. — А ти, малчуган, как се казваш?

— Том.

— Нашият Том ще се изплюе както трябва и точно на място, нали, Том?

— Точно така!

Опашката избухна в смях.

Отпред продаваха горещо кафе в полусчупени чаши. Том погледна нататък и видя малък буен огън и някаква кипяща течност в ръждива тенджерата. Това не беше истинско кафе. Бяха го сварили от някакви дребни плодове, събрани по поляните извън града, и го продаваха по едно пени чашката, за посгряване, но малцина си купуваха, малцина имаха тази възможност.

Том устреми поглед натам, където опашката се губеше зад разрушената от взрив каменна стена.

— Казват, че тя се *усмихвала* — обади се той.

— Аха, усмихва се — отговори Григсби.

— Казват, че била изработена с бои върху платно.

— Да, така е. Тъкмо затова имам чувството, че не е оригиналната. Онази, истинската — чувах — била нарисувана на дърво в незапомнени времена.

— Говори се, че била на четиристотин години.

— Ако не и на повече. А в такъв случай кой знае коя година сме сега.

— Две хиляди шейсет и първа!

— Вярно, така казват, момчето ми, така казват. Лъжат. А може да сме и трихилядната! Или петхилядната! Откъде можем да знаем? Колко време е вилняла само онази вихрушка... И за нас са останали само жалки останки.

Те влачеха крака, бавно придвижвайки се по студените камъни на паважа.

— Скоро ли ще я видим? — унило провлече Том.

— След няколко минути, не повече. Оградили са я, вързали са кадифен шнур на четири месингови колчета, всичко както си му е редът, та хората да не отиват много наблизко. И имай предвид, Том, никакви камъни, забраниха да се замеря с камъни.

— Добре, сър.

Слънцето се издигаше все по-високо на небосвода, лееше топлина и мъжете свалиха омазнените си дрехи и мръсни шапки.

— Ами защо всички ние сме се събрали тук? — попита, след като помисли известно време, Том. — Защо трябва да я заплюваме?

Григсби не се и обърна, той гледаше слънцето, като пресмяташе колко бе часът.

— Ех, Том, причини колкото щещ. — Той разсеяно посегна към джоба си, който отдавна вече не беше там, да вземе несъществуваща цигара. Том бе виждал милион пъти това движение. — Целият въпрос тук е в ненавистта, ненавист към всичко, свързано с Миналото. Я ми кажи ти, как стигнахме ние до това положение? Градовете — купища развалини, пътищата — от бомбардировките сякаш разорани нагоре-

надолу, полята нощем светят, радиоактивни... Е, кажи ми сега, Том, какво е това, ако не най-долна подлост?

— Да, сър, разбира се.

— Това е то... Човек мрази онова, което го е погубило, което е опропастило живота му. Така е устроен. Неразумно може би, но такава е човешката природа.

— Ами съществува ли поне някой или нещо, което ние да не мразим? — полита Том.

— Там е работата! А всичко онова е банда идиоти, които в Миналото са командували света! И ето, стоим ние тук от ранни зори, простъргват ни се червата, тракаме зъби от студ — нови троглодити, ни да запушиш има, нито да пийнеш, никаква друга утеха нямаме, освен тези наши празници, Том. Нашите празници...

Том мислено преброи празниците, в които бе вземал участие през последните години. Спомни си как разкъсваха и горяха книгите на площада и всички се смееха като пияни. Ами празника на науката преди един месец, когато довякоха в града последния автомобил, после хвърляха жребий и щастливците имаха възможност по един път да ударят колата с бойния чук!...

— Дали помня, Том? Дали помня? Та нали аз самият разбих предното стъкло — стъклото, чуваш ли? Господи, какъв звук беше, истинска прелест! Тррахх!

Том сякаш наистина чу как стъклото се пръсва на блестящи късчета.

— А на Бил Хендерсън се падна да разбие мотора. Е, ама с какъв замах го стори, направо майсторски. Бамм! Но най-хубавото беше — продължаваше спомените си Григсби — онзи път, когато разрушавахме завода, който все още се опитваше да произвежда самолети. Ех, как си изляхме яда! А след това открихме печатницата и склада за боеприпаси — и ги взривихме едновременно! Представяш ли си, Том?

Том позамълча.

— Аха.

Пладне. Миризмите от разрушения град отравяха горещия въздух, нещо пъплеше сред развалините на зданията.

— Сър, онова никога ли вече няма да се върне?

— Кое — цивилизацията? Че кому е притрябвала тя! Във всеки случай не на мен!

— А пък аз бих я търпял — рече един от опашката. — Не всичко, разбира се, но и тя си имаше своите хубави страни...

— Няма смисъл да се дрънка на вятъра! — викна Григсби. — И без това ще е напразно.

— Е — упорствуваше един от опашната, — не бързай да говориш. Ще видиш, че ще дойде някой умен, велик човек, който ще я възвърне. Помнете ми думата. Човек с душа.

— Това няма да стане — каза Григсби.

— Аз пък казвам, че ще се появи. Ще бъде човек, който милее за красивото. Той ще ни върне — не, не старата, а така да се каже, ограничена цивилизация, такава, в която да живеем в мир.

— Няма да успееш да се обърнеш и отново ще почне война!

— Защо пък? Може би този път ще бъде другояче.

Най-сетне и те излязоха на главния площад. В същото време в града пристигна конник, който носеше в ръка някакъв лист хартия. Ограденото пространство бе точно в центъра на площада. Том, Григсби и всички останали събираха слюнка в устата си и пристъпваха напред — вървяха подготвени, предвкусвайки удоволствието, с разширени зеници. Сърцето на Том тупаше често-често, а земята пареше босите му пети.

— Хайде, Том, сега е наш ред, не се заплесвай!

По ъглите на отредената площадка стояха четирима полицаи — четирима мъже с жълто шнурче на китката, знак за властта им над останалите. Те трябваше да следят да не се хвърлят камъни.

— Това е — вече накрая обясни Григсби, — за да може всеки да плюне по веднъж, разбра ли, Том! Е, хайде!

Том замря пред картината, вперил поглед в нея.

— Хайде плюй де!

Устата на момчето пресъхна.

— Хайде, Том! По-живо!

— Но — бавно промълви Том — тя е красива!

— Добре, аз ще плюя вместо теб!

Храчката на Григсби блесна в лъчите на слънцето. Жената от картината се усмихваше загадъчно-печално и Том, отговаряйки на

погледа ѝ, чувствуваше как лудо бие сърцето му, а в ушите му сякаш зазвуча музика.

— Тя е красива — повтори той.

— Тръгвай де, докато полицията...

— Внимание!

Опашката притихна. До преди малко бяха ругали Том — застанал е като пън! — а сега всички обърнаха глави към конника.

— Как се казва, сър? — тихо попита Том.

— Картината ли? Мисля, че „Монна Лиза“... Да, така беше: „Монна Лиза“.

— Чуйте едно съобщение — каза конникът. — Властите постановиха днес, по пладне, портретът на площада да бъде предаден в ръцете на тукашните жители, щото те да могат да вземат участие в унищожаването...

Том не успя и да ахне, когато тълпата с крясъци и блъскане се люшна и го понесе към картината. Остър звук на раздирано платно... Полицайте се разбягаха. Тълпата виеше, ръцете кълвяха портрета като гладни птици. Том усети как просто го захвърлиха през счупената рамка. Увлечен от другите, несъзнателно и той протегна ръка, сграбчи къс лъщящо платно, дръпна и падна, а тласъците и ритниците го изхвърлиха извън тълпата. Целият в драскотини, с разкъсани дрехи, той гледаше как бабичките дъвчат парцали от картината, как мъжете разчупват рамката, тъпчат твърдото платно, късат го на ситни-ситни парченца.

Само Том стоеше притихнал настрана от тази бясна оргия. Той погледна ръката си. Тя конвулсивно притискаше към гърдите му късче платно, криеше го.

— Ей, Том, какво става с теб? — викна Григсби.

Без да каже нито дума, хълцайки, Том побягна. Извън града, по разровения от бомби път, през полето, през малка рекичка той тичаше, без да се обърне, а стиснатата му в юмрук ръка бе скрита под куртката.

На залез стигна малко селце и претича през него. В девет часа беше при разрушената сграда на фермата. Зад нея, в това, което бе останало от силозната кула, под навеса, го посрещнаха звуци, които му подсказаха, че близките му вече спят — спи майка му, баща му, брат му. Тихичко, безшумно той се плъзна през тясната врата и легна задъхан.

— Том? — чу се в мрака гласът на майка му.

— Да.

— Къде скита досега? — кресна баща му. — Чакай да видиш ти, утре ще те науча аз тебе...

Някой го ритна. Брат му, който през деня е трябвало да работи сам в градината.

— Лягай! — тихо подвикна майка му.

Още един ритник.

Том дишаше вече по-равномерно. Наоколо цареше тишина. Ръката му бе здраво притисната до гърдите. Половин час лежа така, със затворени очи.

След това почувствува нещо — студена бяла светлина. Високо в небето плуваше луната и малко квадратче светлина пълзеше по тялото на Том. Чак сега ръката му отхлаби хватката. Тихо, предпазливо, като се вслушваше в движенията на спящите, Том я вдигна. Позабави се, дълбоко-дълбоко пое дъх, след това цял в очакване, разтвори пръсти и оглади късчето рисувано платно.

Светът спеше, облян в лунна светлина.

А на дланта му беше Усмивката.

Той я гледаше в бялата светлина, която падаше от полунощното небе. И тихо си повтаряше безброй-безброй пъти: „Усмивката, прекрасната Усмивка...“

Мина час, той все още я виждаше, дори и след като внимателно я сгъна и скри. Затвори очи и отново в мрака пред него изплува Усмивката. Ласкава, добра, тя беше там и тогава, когато той заспа, а светът бе потънал в безмълвие — луната плуваше в студеното небе първо нагоре, после надолу за среща с утрото.

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 3/1969 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.